

ПРОМИСЛОВА ПОЛІТИКА В УКРАЇНІ: ПРОВІДНІ ШКОЛИ І БАЧЕННЯ ВІТЧИЗНЯНИХ УЧЕНИХ

© 2015 ХАУСТОВА В. Є., ОЛІЙНИК А. Д.

УДК 338.23 (477)

Хаустова В. Є., Олійник А. Д. Промислова політика в Україні: провідні школи і бачення вітчизняних учених

Стаття присвячена аналізу підходів і бачень представників провідних наукових шкіл України щодо державної політики та моделей розвитку вітчизняного промислового комплексу. Досліджено стан розвитку промисловості України та показано негативні зміни, що відбулися в структурі виробництва промислової продукції країни після 1990 р. Означені основні особливості, а також проблеми і протиріччя в здійсненні промислової політики. Визначено основні фактори, що здатні забезпечити зростання промислового виробництва. Окреслено стратегії та сценарії розвитку перспективних виробництв у промисловості країни.

Ключові слова: промисловість, розвиток, держава, промислова політика, моделі, провідні школи.

Рис.: 6. **Табл.:** 1. **Бібл.:** 20.

Хаустова Вікторія Євгенівна – кандидат економічних наук, доцент, старший науковий співробітник, відділ інноваційного розвитку та конкурентоспроможності, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх, Харків, 61022, Україна)

E-mail: x_river@mail.ru

Олійник Алла Дмитрівна – Олійник Алла Дмитрівна – науковий співробітник, відділ економічних проблем машинобудування, Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (пл. Свободи, 5, Держпром, 7 під'їзд, 8 поверх, Харків, 61022, Україна)

E-mail: oprre@mail.ru

УДК 338.23 (477)

UDK 338.23 (477)

Хаустова В. Е., Олейник А. Д. Промышленная политика в Украине: ведущие школы и взгляды отечественных ученых

Статья посвящена анализу подходов и взглядов представителей ведущих научных школ Украины относительно государственной политики и моделей развития отечественного промышленного комплекса. Исследовано состояние развития промышленности Украины и показаны негативные изменения, которые произошли в структуре производства промышленной продукции страны после 1990 г. Указаны основные особенности, а также проблемы и противоречия в проведении промышленной политики. Определены основные факторы, способные обеспечить рост промышленного производства. Очерчены стратегии и сценарии развития перспективных производств в промышленности страны.

Ключевые слова: промышленность, развитие, государство, промышленная политика, модели, ведущие школы.

Рис.: 6. **Табл.:** 1. **Библ.:** 20.

Хаустова Виктория Евгеньевна – кандидат экономических наук, доцент, старший научный сотрудник, отдел инновационного развития и конкурентоспособности, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (пл. Свободы, 5, Госпром, 7 подъезд, 8 этаж, Харьков, 61022, Украина)

E-mail: x_river@mail.ru

Олейник Алла Дмитриевна – научный сотрудник, отдел экономических проблем машиностроения, Научно-исследовательский центр индустриальных проблем развития НАН Украины (пл. Свободы, 5, Госпром, 7 подъезд, 8 этаж, Харьков, 61022, Украина)

E-mail: oprre@mail.ru

Khaustova V. Ye., Oliynyk A. D. Industrial Policy in Ukraine: Leading Schools, Views of Domestic Scientists

The article is aimed at analysis of the approaches and views, represented by scientists from the leading scientific schools of Ukraine, concerning the State policy and models for development of the domestic industrial complex. The state of development of Ukrainian industry has been researched, displaying the negative changes that have occurred in the structure of industrial production of the country since 1990. The main features, as well as problems and contradictions in conducting the industrial policy have been specified. The key factors that could ensure the growth of industrial production have been identified. Strategies and development scenarios for the promising production enterprises in the country's industry have been outlined.

Key words: industry, development, the State, industrial policy, models, leading schools.

Fig.: 6. **Tabl.:** 1. **Bibl.:** 20.

Khaustova Victoria Ye. – Candidate of Sciences (Economics), Associate Professor, Senior Research Fellow, department of innovation development and competitiveness, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (pl. Svobody, 5, Derzhprom, 7 pidyizd, 8 poverkh, 61022, Ukraine)

E-mail: x_river@mail.ru

Oliynyk Alla D. – Research Associate, engineering department of economic problems, Research Centre of Industrial Problems of Development of NAS of Ukraine (pl. Svobody, 5, Derzhprom, 7 pidyizd, 8 poverkh, 61022, Ukraine)

E-mail: oprre@mail.ru

Основою економічної могутності провідних країн світу є сильна й розвинена промисловість, яка забезпечує їм конкурентоспроможність на світовому ринку. Сучасний стан розвитку промисловості України не можна вважати таким, що забезпечить подальший розвиток економіки України. За останні 20 років у промисловості країни відбулись негативні структурні зміни (рис. 1).

Критично скоротились обсяги виробництва продукції у машинобудуванні (з 30,7% у 1990 р. до 8,7% у 2013 р.) і легкій промисловості (відповідно, з 10,2% до 0,7%). Погіршилася ситуація у виробництві хімічних речовин та хімічної продукції. Частку в обсязі виробництва промислової продукції в Україні зберегла з 1990 р. тільки харчова галузь. Частка металургійного виробництва зростає в 2013 р. у 1,4 разу – до 15,4% у порівнянні з 11% у 1990 р. Основна частка продукції металургійного виробництва України йде на експорт (більше 66%). Але підсумки 2012 – 2013 рр. свідчать про те, що металургійна галузь

послідовно втрачає свої позиції на зовнішніх ринках. На тлі світового перевиробництва металургійної продукції галузь утримується лише за рахунок більш низьких цін, що є неприйнятним для економіки будь-якої країни.

У провідній галузі країни – машинобудуванні – у 2013 р. порівняно з 1990 р. суттєво зменшились обсяги виробництва найважливіших видів продукції: металорізальних верстатів, тракторів, автомобілів тощо (табл. 1).

Катастрофічними є показники рентабельності операційної діяльності та кількості збиткових підприємств у промисловості країни. Рентабельність операційної діяльності промислових підприємств України зменшилась з 16,8% у 1990 р. до 3,0% у 2013 р., тобто у 5,6 разу, а частка збиткових підприємств збільшилась з 2% у 1990 р. до 36,8% у 2013 р. (рис. 2).

У добувній промисловості та розробленні кар'єрів країни збитковими є майже 50% підприємств. У переробній промисловості таких підприємств близько 60%.

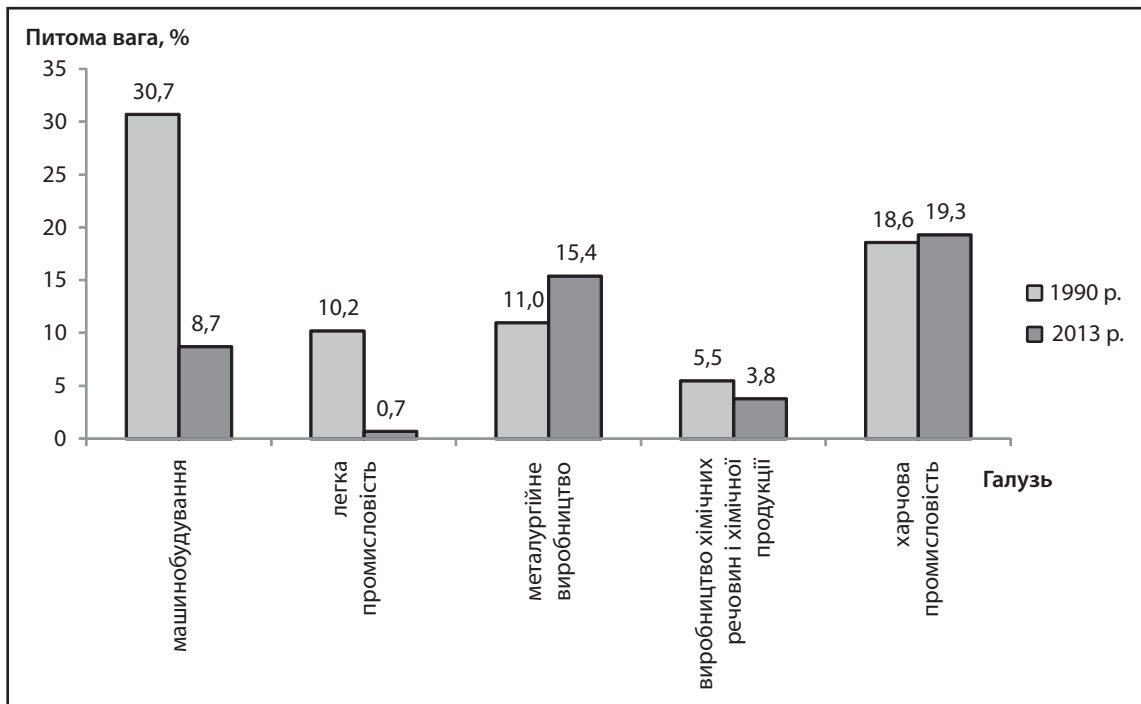

Рис. 1. Структура промисловості України по основних галузях у 1990 та 2013 рр. [1, 2]

Таблиця 1

Виробництво важливих видів продукції машинобудування в натуральному виразі [1 – 3]

Вид продукції	Обсяг виробництва, одиниць							2013 р. до 1990 р., %
	1990 р.	2007 р.	2008 р.	2009 р.	2011 р.	2012 р.	2013 р.	
Верстати токарні, розточувальні, свердловальні, фрезерувальні	37000	336	307	97	103	108	117	0,32
Трактори для сільського та лісового господарства	106000	5282	6339	1445	6847	5280	4325	4,0
Комбайни бурякозбиральні	8600	18	–	–	–	–	–	–
Преси та машини кувальні	10900	160	116	44	22	51	–*	0,47**
Екскаватори	11162	1044	921	143	116	78	–*	0,7**
Крани мостові на нерухомих опорах	1389	235	230	89	211	117	–*	8,4**
Автомобілі вантажні	27700	11400	11800	2500	3158	2943	2011	7,2
Автобуси	12600	9100	10200	1500	3745	3594	2571	20,4
Автомобілі легкові	156000	380000	402000	65700	97500	69700	45800	44,7

Примітка: * – статистичні дані за 2013 р. відсутні; ** – 2012 р. до 1990 р.

У цих умовах вибір ефективної моделі здійснення промислової політики в Україні має велике значення для збереження економічної незалежності держави.

Метою статті є дослідження бачень вчених провідних наукових шкіл України щодо державної промислової політики та моделей її розвитку.

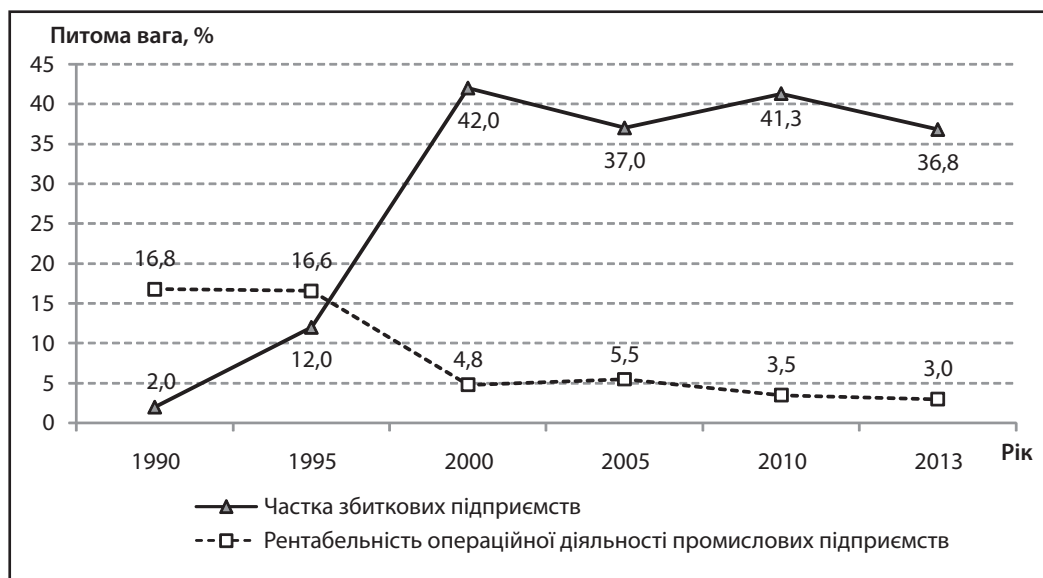
Побудова різних моделей розвитку промисловості країни є одним з основних напрямів досліджень таких провідних наукових шкіл України, як:

- ✦ Державна установа «Інститут економіки та прогнозування НАН України» (академік НАН України, д. е. н., проф. В. Геєць) [4 – 9];
- ✦ Інститут економіки промисловості НАН України (академік НАН України, д. е. н., проф. О. Амоша) [10 – 14];

- ✦ Науково-дослідний центр індустріальних проблем розвитку НАН України (член-кор. НАН України, д. е. н., проф. М. Кизим) [15 – 20].

Поглиблення теорії промислової політики відбувається в цих наукових школах на тлі використання все більшої кількості концепцій.

Однак на сьогодні не існує однозначної відповіді на питання, якою має бути роль держави у формуванні промислової політики в Україні та якою має бути модель її реалізації. Існує кілька концептуальних підходів до визначення моделей (видів), інструментів та механізмів промислової політики, розроблених провідними науковими школами України. Ученими цих шкіл відзначається, що до особливостей сучасної української промислової політики відноситься латентний характер її проведення,

Рис. 2. Динаміка рентабельності операційної діяльності та частка збиткових підприємств у промисловості країни у 1990 – 2013 рр. [1, 2]

розходження формальних, тобто тих, що декларуються, і реальних пріоритетів промполітики; епізодичність та короткостроковість здійснення; переважаюча участь держави в перерозподілі ренти, а не у формуванні правил і створенні умов для реалізації промислової політики; лобіювання інтересів окремих промислових груп з метою отримання ренти від процесу реалізації промислової політики, а не від її результативності.

У розвинених країнах світу інструменти та механізми здійснення промислової політики постійно вдосконалюються. Залежно від домінування певного набору інструментів у проведенні промислової політики ідентифікуються «жорстка» (синоніми – «вертикальна», «секторальна», «активна») та «м'яка» (синонім – «горизонтальна») моделі промислової політики.

Представник наукової школи ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України» (далі – ДУ «ІЕП НАН України») Ю. Кіндзерський відзначає, що «діюча у країні промислова політика не вписується у рамки відомих у світі класичних моделей «жорсткої» (вертикальної та секторальної) або «м'якої» (горизонтальної) політики. У ній присутні окремі елементи як першої, так і другої, причому елементи «жорсткої» моделі є результатом пристосування радянських адміністративних методів управління до нових умов, а елементи «м'якої» – невдалою спробою впровадити суто ринкові регулятори у вітчизняне інституційне середовище, далеке від ринкового. Застосовуваний в українській практиці інструментарій як «жорсткої», так і «м'якої» моделей є досить обмеженим порівняно з тим, який використовується у світовій практиці, тому його ефективність низька» [6, с. 4 – 5]. Вітчизняну промислову політику він характеризує як ситуативну, фрагментарну, безсистемну, нецілеспрямовану, пролобістську, стратегічно невиразну, конформістську.

Державна підтримка за моделлю «жорсткої» політики майже системно передбачалася щодо окремих галузей промисловості, визначених як пріоритетні. Серед

них – автомобіле-, судно- та літакобудування, ракетно-космічна галузь, гірничо-металургійний комплекс, нафтохімічна та хімічна, а також вугільна промисловість. Із прийняттям Податкового кодексу України (2010 р.) до пріоритетних галузей було віднесено машинобудування для АПК, легку промисловість, виробництво біопалива, видобування газу з вугільних родовищ, виробництво електричної та теплової енергії з альтернативних джерел, поліграфічну діяльність. Усім цим галузям було надано податково-кредитні та митні пільги. На їх розвиток були спрямовані Державна програма розвитку промисловості на 2003 – 2011 рр. (Постанова КМУ від 28.07.2003 р. № 1174), яка вже завершена, і Державна програма розвитку внутрішнього виробництва (Постанова КМУ від 12.09.2011 р. № 1130), яка зараз діє. Конкретні програми були спрямовані на розвиток вугільної промисловості, гірничо-металургійного комплексу, машинобудування, авіабудування та ракетно-космічної галузі.

Але ці заходи щодо прямої підтримки галузей промисловості не забезпечили зміцнення їх стану ні з точки зору поліпшення фінансових результатів їх діяльності, ні з точки зору реструктуризації, інноваційного розвитку, модернізації виробничих потужностей. Однак відсутність позитивного результату не є наслідком неефективності прямої підтримки взагалі. У країнах Заходу та нових індустріальних країнах Південно-Східної Азії ця форма підтримки була дієвою і дозволила модернізувати старі й розвинути нові галузі промисловості.

На погляд Ю. Кіндзерського, існує ряд пояснень такого результату. По-перше, протилежний результат, отриманий в Україні порівняно з названими державами, слід пов'язувати з іншими мотивами її надання та різними характеристиками ринку, як внутрішнього, так і зовнішнього. У країнах Заходу пряма підтримка надавалася, виходячи з цілей довгострокового розвитку, з перспективності тих чи інших галузей для формування майбутньої структури і масштабів попиту й виробництва, для зростання продуктивності праці та доходів

населення. По-друге, в Україні підтримка має виключно лобістське походження, «де-факто» вона орієнтується на збереження нинішнього «статус-кво» її одержувачів, не створюючи у них достатніх мотивів для реструктуризації та модернізації виробництва. Навіть такі перспективні для світової економіки галузі, як літакобудування та ракетно-космічна, дістали підтримку не через свідому політику держави щодо їх розвитку, а завдяки активному лобіюванню ними власних інтересів для самозбереження. По-третє, у західних країнах галузі, які дістали підтримку, мали значний потенціал ринкового попиту на свою продукцію як усередині цих країн, так і закордоном. В Україні такий потенціал для власного виробника істотно обмежено внаслідок повної відкритості національної економіки і домінування на внутрішньому ринку іноземних товарів, особливо після вступу до СОТ. Державна підтримка провідних галузей повинна була супроводжуватися забезпеченням попиту на вітчизняну продукцію шляхом розширення місткості традиційних ринків або за рахунок пошуку нових, при одночасному обмеженні ввезення такої продукції з-за кордону [6].

У контексті останнього висновку єдиним прикладом є динамічний розвиток українського автомобілебудування до 2009 р., який був забезпечений завдяки існуванню місткого внутрішнього ринку для продукції цієї галузі (рис. 3).

У порівнянні з 2007 р. виробництво легкових автомобілів в Україні у 2013 р. скоротилось у 8,3 разу. Слід відзначити, що вітчизняне автомобілебудування постраждало від вступу до СОТ найбільше в результаті зменшення ставки імпортного ввізного мита з 25% до 10%. Імпортне мито у розмірі 25% надавало конкретні переваги вітчизняним виробникам легкових автомобілів перед іноземними. Після зменшення ввізного мита у 2,5 разу збільшилась частка продажів автомобілів іноземного виробництва, у т. ч. тих, що були у використанні, за рахунок скасування обмежень на їх ввезення.

При формуванні урядових заходів щодо здійснення ефективної промислової політики на цей аспект необхідно завжди звертати увагу, а також порівнювати надання преференцій виробникам з потенціалом ринко-

вого попиту на їх продукцію та можливостями держави впливати на формування структури і масштабів тих чи інших ринків [6, 7, 8].

Галузеві програми розвитку є фактично декларативними як щодо постановки цілей, так і щодо вибору засобів їх досягнення. Програмні цілі не конкретизуються кількісними показниками. У програмних завданнях лише констатується факт необхідності «сприяння» і розробки певних механізмів підтримки, але зміст такого «сприяння» та його механізми не визначаються.

Зв'язок між програмними цілями і завданнями нерідко є примарним або взагалі не простежується, а перелік останніх формується на основі не поставленої мети, а можливості задовольнити інтереси суб'єктів, які пролобіювали ухвалення відповідної програми. Державне фінансування програм не забезпечується у передбачених обсягах. Так, за висновками Рахункової палати України, зробленими на підставі аналізу результатів виконання ряду завершених програм, їх фінансування здійснювалося державою за залишковим принципом, а в окремі роки воно взагалі припинялося, внаслідок чого рівень фінансової забезпеченості цих програм був у рази меншим від її передбачених обсягів.

Отже, немає підстав стверджувати, вважає Ю. Кіндзерський, що промислова політика в Україні є неефективною, оскільки в її основу покладено «жорстку» модель. Можна говорити лише про невдачу спробу імплементувати цю модель у вітчизняну практику у вигляді недостатньо виваженого і безсистемного застосування її окремих інструментів [6].

Вирішення проблем вітчизняної промисловості ряд дослідників пов'язували із запровадженням ліберальної «м'якої» моделі промислової політики. Тому в останні десятиріччя всі інституційні та господарські реформи в Україні (у тому числі реформи політичної команди, що прийшла до влади у 2010 р.), здійснювалися під офіційними гаслами про необхідність виведення держави з економіки та мінімізації її впливу на діяльність суб'єктів. Проте ці гасла, з одного боку, залишилися нереалізованими, а з іншого – не мають нічо-

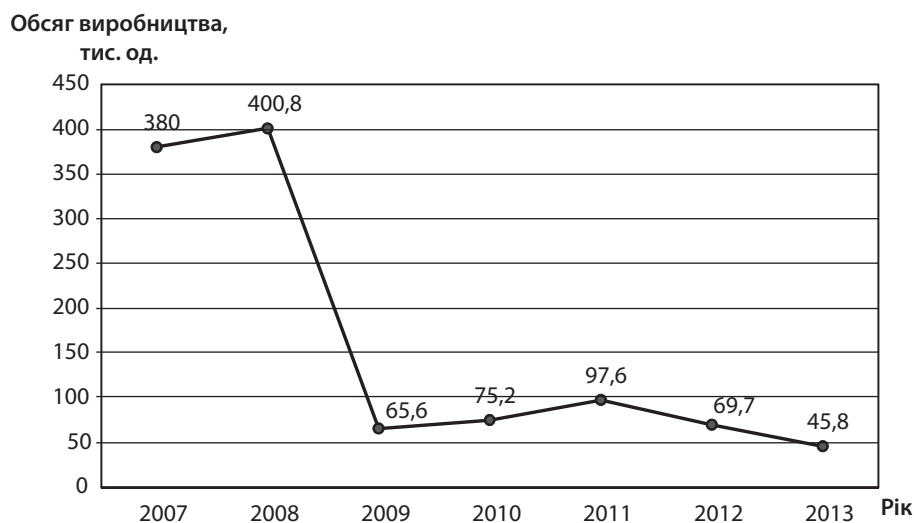

Рис. 3. Динаміка виробництва легкових автомобілів в Україні у 2007 – 2013 рр. [2]

го спільного з тими елементами політики, які притаманні для «м'якої» моделі. Основними пріоритетами цієї моделі у традиційному розумінні є підтримання конкурентоспроможності компаній; створення сприятливих умов для започаткування і ведення бізнесу; зменшення ризиків інвестиційної та господарської діяльності; поліпшення інвестиційного клімату; допомога в науково-дослідницькій діяльності компаній; організація навчання, перенавчання і підвищення кваліфікації працівників (рис. 4).

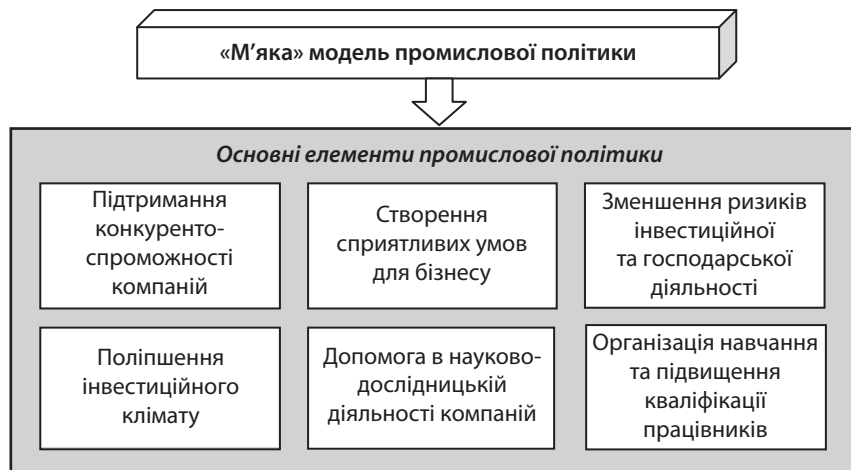

Рис. 4. Основні пріоритети «м'якої» моделі промислової політики [9]

Науковці ДУ «ІЕП НАН України» вважають, що висновок про неправомірність пов'язування неефективності промислової політики в Україні із застосуванням на практиці її «жорсткої» моделі однаковою мірою стосується і «м'якого» варіанта цієї політики, особливо з огляду на той факт, що жодного з елементів останнього у країні втілено не було. На їх думку, така неефективність є прямим наслідком відсутності системи державного регулювання промисловості [10].

Система державного регулювання розвитку промисловості мала б ідентифікувати цілі та завдання розвитку галузей, – вважають вони, – узгоджувати і коригувати напрями їх розвитку відповідно до реальних і перспективних потреб суспільства, а також посилювати національну безпеку країни. Реально всього цього можна було б досягти, на нашу думку, тільки за умови проведення техніко-економічних розрахунків достатності інвестиційних, сировинних, людських, інтелектуальних, техніко-технологічних ресурсів для розвитку перспективних галузей і виробництв, причому у формі не прямого перерозподілу ресурсів, а створення у суб'єктів відповідної мотивації до ефективної діяльності.

Науковці Інституту економіки промисловості НАН України (ІЕП НАНУ) розглядають три види промислової політики: традиційну, нову та їх сполучення – матричну (рис. 5).

Традиційна промислова політика базується на секторальному (вертикальному) підході, тобто ця політика спрямована на селективне стимулювання розвитку або підтримку окремих галузей, видів діяльності, які є провідними або визначальними в певний період часу («жорстка» модель).

Головний акцент нової промислової політики вони бачать у комплексі горизонтальних (міжгалузевих) заходів із сприяння цілям економічного розвитку.

Промислова політика, яка містить сполучення вертикальних і горизонтальних заходів, визначається ними як матрична. У практиці країн промислового авангарду промислова політика матричного типу використовується сьогодні як інструмент формування інноваційної моделі розвитку національних економік та неоіндустріалізації на базі передових технологій [10].

Учені ІЕП НАНУ роблять акцент на необхідності вирішення проблеми переходу до наукомісткого інноваційного виробництва в Україні, яка є більш гострою, ніж у багатьох інших країнах світу. Інноваційні процеси в промисловості України характеризуються стійкою негативною динамікою й уже досягли критичних параметрів з позицій національної безпеки, конкурентоспроможності й сталого розвитку економіки.

За даними Державної служби статистики України,

протягом 2000 – 2013 рр. частка промислових підприємств, що впроваджують інновації, не збільшилась і залишилась на рівні 12 – 14%. Кількість освоєних інноваційних видів продукції скоротилася в 4,7 разу; частка інноваційної продукції в реалізованій знизилася в 1,8 разу (до 3,8%). Єдиною позитивною тенденцією стало впровадження нових технологічних процесів – їх кількість збільшилась у 1,7 разу [2]. Але це значно нижче граничного значення (25%) і аналогічного показника у розвинених країнах – 70 – 80% [11].

Тому завдання подолання цих стійких негативних тенденцій об'єктивно здобуває статус пріоритетного вектора горизонталі матричної політики, – вважають вчені цієї школи. Його правильна «розверстка» по вертикалі вимагає точного налаштування на потенціал, інтереси суб'єктів і завдання розвитку окремих господарських комплексів, видів промислової діяльності й регіонів.

Сучасна промислова політика, – підкреслюють учені ІЕП НАНУ, – акцентована на функціональних за-

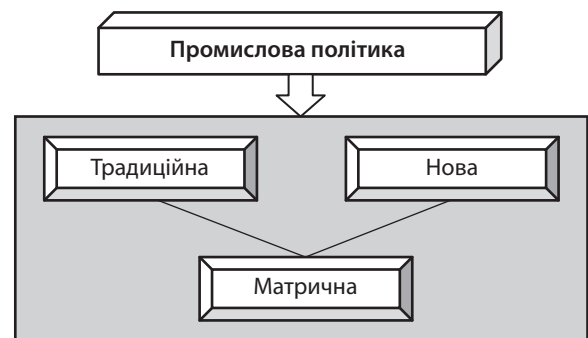

Рис. 5. Види промислової політики: наукова школа ІЕП НАН України [10]

ходах, що становлять її горизонтальну структуру. Вони орієнтовані на сприяння розв'язанню актуальних промислових задач, склад яких формується з урахуванням загальнонаціональної концепції розвитку економіки, її потенціалу й проблем. Очевидно, що горизонтальна політика більшою мірою орієнтована на розвиток економічних відносин суб'єктів промислової діяльності не стільки в секторальному (галузевому), скільки в територіально-просторовому форматі – глобальному, державному й регіональному.

Виходячи з нинішньої ситуації в промисловості України й стратегічних цілей її розвитку у швидко мінливій світовій економіці, пріоритетними функціональними напрямками державного сприяння промислому зростанню в рамках нової політики повинні стати формування сприятливого інституціонального середовища, а також підтримка розвитку організації виробництва й інноваційної інфраструктури. Ці заходи повинні сприяти динамічному формуванню й ефективному функціонуванню сучасних форм організації відтворювального й виробничого процесів у промисловості України для активізації інновацій як головного фактора нової якості зростання [10].

Наукова школа Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України (НДЦ ІПР НАНУ) вибудовує бачення сутності сучасної промислової політики на необхідності здійснення інноваційної інституціональної та структурної модернізації [15 – 20].

Інституціональна модернізація передбачає активізацію держави, регіональних органів місцевого самоврядування щодо підтримки підприємництва, встановлення стимулюючої системи оподаткування, кредитування, антимонопольної політики тощо.

Структурна модернізація передбачає забезпечення структурної перебудови промислових підприємств та окремих виробництв на основі науково-технічних і технологічних інновацій під виробництво перспективних видів продукції, на яку є попит на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Структурна модернізація бачиться чинником формування неомоделі розвитку промисловості країни, яка матиме потенціал довгострокового, динамічного зростання, на базі як ендегенних, так і екзогенних факторів, які дозволяють у майбутньому вирішувати завдання підвищення конкурентоспроможності продукції. До факторів *ендогенного характеру* віднесено виробничі, науково-технологічні та ринкові. До факторів *екзогенного характеру* – науково-технологічні та ринкові.

Індикатори, які розкривають сутність ендегенних та екзогенних факторів модернізаційного потенціалу промисловості країни, представлено на *рис. 6*.

Серед *ендогенних факторів* структурного потенціалу промисловості країни – виробничі, науково-технологічні, ринкові. Виробничі фактори пов'язані, насамперед, з наявністю сировини та комплектуючих, енергоносіїв; кваліфікованого персоналу, інноваційних технологій у поєднанні з прогресивною технічною базою виробництва. Ринкові – умови ведення бізнесу в

країні; конкурентоспроможність продукції; наявність достатніх інвестицій.

Екзогенні фактори – зовнішні науково-технічні зв'язки з провідними країнами світу, ступінь визнання на зовнішньому ринку, обсяги прямих іноземних інвестицій.

Усі напрямки модернізації взаємозалежні: модернізація техніки й технологій викликає структурні зрушення у співвідношенні інноваційних виробництв, інституціональні перетворення – зміни у підтримці та активізації інноваційної діяльності на підприємствах галузі.

Найважливішими індикативними параметрами результативної структурної модернізації визначено такі:

- ✦ впровадження сучасних наукомістких технологій у виробництво;
- ✦ зниження матеріало-, енерго- і фондоемності виробництва;
- ✦ зміцнення позицій на зовнішніх і внутрішніх ринках на основі збільшення обсягів виробництва продукції, що відповідає міжнародним стандартам;
- ✦ створення умов для залучення прямих іноземних інвестицій;
- ✦ розвиток нових форм взаємовигідного економічного співробітництва з країнами ЄС.

У науковій школі НДЦ ІПР НАНУ значна увага приділяється обґрунтуванню стратегій розвитку провідних підприємств (випереджаючої, підтримуючої та наздоганяючої) та вибору сценаріїв їх розвитку.

Серед сценаріїв розглядаються:

- ✦ сценарій шансів, який базується на максимальному використанні сильних сторін та можливостей (за одночасної мінімізації слабких сторін, загроз; певною мірою аспект бажаного переважає над аспектом реального);
- ✦ сценарій загроз, який базується на врахуванні максимального впливу слабких сторін та загроз без надання вирішального значення сильним сторонам (прагматичний підхід, який домінує над оптимістичним).

Інші сценарії базуються на різних варіантах співвідношення:

- ✦ максимальному використанні можливостей на тлі слабких сторін;
- ✦ максимальному врахуванні загроз і використанні сильних сторін;
- ✦ припущенні різного ступеня використання можливостей та сильних сторін, а також неповного впливу слабких сторін та загроз.

Перший варіант інноваційного прориву передбачає застосування випереджаючої стратегії розвитку, як правило, високотехнологічних виробництв, в яких створюються новітні технології.

Випереджаючу стратегію за сценарієм шансів необхідно реалізувати у високотехнологічних виробництвах країни (у ракетно-космічному комплексі, виробництві медичної техніки, оборонно-промислового комплексу тощо) при співпраці з іншими розвинутими країнами світу.

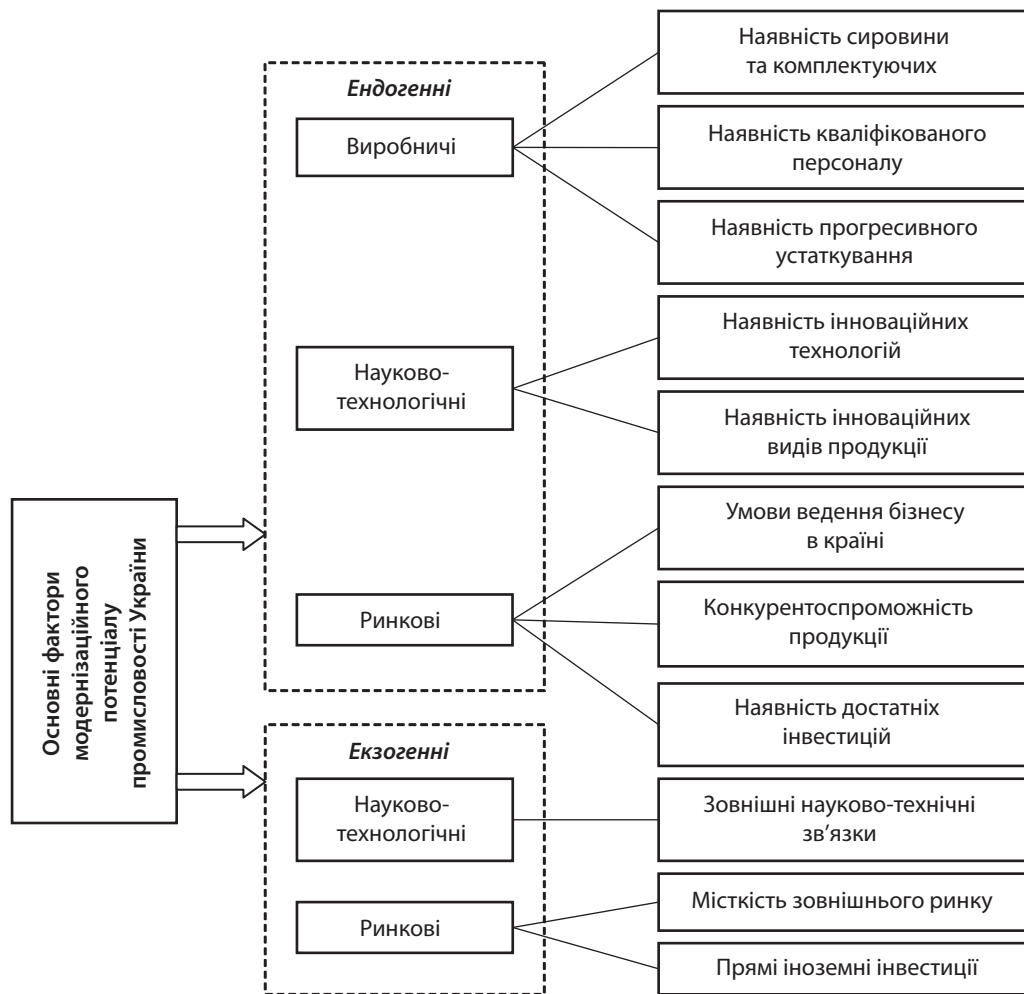

Рис. 6. Фактори структурного модернізаційного потенціалу промисловості країни

Цей варіант реалізації неомоделі промислової політики потребує значних обсягів фінансування найновітніших науково-технічних робіт, а також техніко-технологічного переоснащення виробництва.

Підтримуючу стратегію, яка ґрунтується на вітчизняних наукових розробках, існуючій техніко-технологічній базі виробництва, а також на запозиченні новітніх закордонних розробок, за сценарієм шансів необхідно реалізувати в енергомашинобудуванні, автомобілебудуванні, локомотиво- та вагонобудуванні.

Наздоганяючу стратегію за сценарієм загроз, яка ґрунтується на придбанні закордонних технологій з метою їх впровадження у виробництвах, що втратили вітчизняну науково-технічну базу, – у сільгоспмашинобудуванні. Ця галузь визначає продовольчу безпеку країни.

У напрямі розв'язання проблем реалізації всіх цих стратегій та сценаріїв необхідно за будь-яких умов передбачити державну підтримку (загальну, селективну та точкову) важливих для економіки країни виробництв.

Селективну підтримку необхідно застосувати щодо промислових виробництв, які мають найбільш високий експортний потенціал.

Точкова підтримка необхідна підприємствам, які активно створюють і впроваджують інноваційні технології та збільшують обсяги реалізації нової для ринку продукції – ОПК, енергомашинобудування, ракетно-космічний комплекс.

ВИСНОВКИ

Таким чином, аналіз підходів і бачень вчених провідних наукових шкіл України щодо державної політики розвитку вітчизняного промислового комплексу дозволяє зробити такі висновки.

Представники наукової школи ДП «Інститут економіки та прогнозування НАН України» вважають, що здійснювана промислова політика в Україні не є суто «жорсткою» або «м'якою». Її можна ідентифікувати як змішану, фрагментарну, безсистемну, нецілеспрямовану.

Представники наукової школи Інституту економіки промисловості НАН України вважають оптимальною матричну модель розвитку промисловості, яка є сполученням вертикальних і горизонтальних заходів здійснення промислової політики.

Наукова школа Науково-дослідного центру індустріальних проблем розвитку НАН України робить акцент на неомоделі промислової політики, сутність якої полягає в необхідності здійснення інституціональної та структурної модернізації промисловості, стратегіях інноваційного прориву і сценаріях розвитку провідних підприємств, які здатні забезпечити перехід від некроіндустріалізації до реіндустріалізації країни. ■

ЛІТЕРАТУРА

1. Статистичний щорічник України за 1997 р. / Держкомстат України / Під ред. О. Г. Осаулєнка. – К.: Українська енциклопедія, 1999. – 624 с.

2. Статистичний щорічник України за 2013 р. / За ред. О. Г. Осауленка. – К. : Державна служба статистики України, 2014. – 534 с.

3. Виробництво промислової продукції за видами в Україні за січень – грудень 2013 р. Оперативна інформація [Електронний ресурс]. – Режим доступу : ukrstat.gov.ua

4. Геєць В. М. Суспільство, держава, економіка: феноменологія взаємодії та розвитку : монографія / В. М. Геєць ; Ін-т економіки та прогнозування. – К., 2009. – 836 с.

5. Структурні зміни та економічний розвиток України : монографія / В. М. Геєць, Л. В. Шинкарук, Т. І. Артьомова та ін. / За ред. Л. В. Шинкарук ; Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2011. – 696 с.

6. Кіндзерський Ю. В. Деструктиви промислової політики в Україні та можливості їх подолання / Ю. В. Кіндзерський // Економіка України. – 2012. – № 12. – С. 4 – 16.

7. Кіндзерський Ю. В. Державна промислова політика в системі макроекономічного регулювання / Ю. В. Кіндзерський // Наукові праці ДонНТУ. Серія: економічна. – 2008. – Випуск 35. – С. 60 – 70.

8. Кіндзерський Ю. В. Промисловість України: стратегія і політика структурно-технологічної модернізації : монографія / Ю. В. Кіндзерський ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозів. НАН України». – К., 2013. – 536 с.

9. Кіндзерський Ю. В. Потенціал національної промисловості: цілі та механізми ефективного розвитку / Ю. В. Кіндзерський, М. М. Якубовський, І. О. Галиця та ін. – К., 2009. – С. 89 – 90 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.nbu.gov.ua/books/2009/09kyvmer.pdf>

10. Промислова політика і управління розвитком промисловості в умовах системних дисбалансів: концептуальні основи : монографія / В. П. Вишневський, А. І. Амоша, Л. А. Збаразкая, А. А. Охтеня, Д. Ю. Череватский / Под общ. ред. В. П. Вишневого и Л. А. Збаразкой / НАН Украины, Ин-т экономики промышленности. – Донецк, 2013. – 180 с.

11. Амоша А. І. Неоіндустріалізація і нова промислова політика України / А. І. Амоша, В. П. Вишневський, Л. А. Збаразкая // Економіка промисловості. – 2012. – № 1-2 (57-58). – С. 3 – 36.

12. Амоша А. І. Концептуальні орієнтири промислової політики України (на середньосрочну перспективу) / А. І. Амоша, В. П. Вишневський, Л. А. Збаразкая // Економіка промисловості. – 2008. – № 4 (43). – С. 3 – 21.

13. Вишневський В. Промислова політика: теоретичний аспект / В. П. Вишневський // Економіка України. – 2012. – № 10. – С. 4 – 15.

14. Концепція державної промислової політики України / О. І. Амоша, М. Г. Чумаченко, Ю. В. Макогон та ін. – Донецьк : ІЕП НАН України, 2000. – 424 с.

15. Кизим М. О. Промислова політика та кластеризація економіки України : монографія / М. О. Кизим / Х. : ВД «ІНЖЕК», 2011. – 304 с.

16. Стратегія соціально-економічного розвитку Харківської області на період до 2015 року : монографія / А. Б. Аваков, В. С. Пономаренко, М. О. Кизим та ін. – Х. : Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2008. – 352 с.

17. Стратегія сталого розвитку Харківської області на період до 2020 року. – Х. : Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2010. – 112 с.

18. Програма науково-технічного та інноваційного розвитку регіону на період до 2015 року / В. С. Пономаренко, М. О. Кизим, П. Т. Бубенко та ін. – Харків, 2005. – 144 с.

19. Оцінка наслідків членства України у Світовій організації торгівлі : монографія / Авт. Колектив ; [за заг. ред. М. О. Кизима, І. Ю. Матюшенка]. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2014. – 212 с.

20. Оцінка можливостей розширення і заміщення ринків збуту для продукції підприємств реального сектора України : монографія / Авт. Колектив ; [за ред. М. О. Кизима, І. Ю. Матюшенка]. – Х. : ВД «ІНЖЕК», 2014. – 280 с.

REFERENCES

Amosha, A. I., Vishnevskiy, V. P., and Zbarazkaia, L. A. "Neoindustrializatsiia i novaia promyshlennaia politika Ukrainy" [Neoindustrialization and new industrial policy of Ukraine]. *Ekonomika promyshlennosti*, no. 1-2 (57-58) (2012): 3-36.

Amosha, A. I., Vyshnevskiy, V. P., and Zbarazkaya, L. A. "Kontseptualnye orientiry promyshlennoy politiki Ukrainy (na srednesrochnuyu perspektivu)" [Conceptual guidelines of Industrial Policy of Ukraine (the medium term)]. *Ekonomika promyslovosti*, no. 4 (43) (2008): 3-21.

Amosha, O. I. *Kontseptsiiia derzhavnoi promyslovoi polityky Ukrainy* [Concept of State Industrial Policy of Ukraine]. Donetsk: IEP NAN Ukraine, 2000.

Avakov, A. B. et al. *Stratehiia sotsialno-ekonomichnoho rozvytku Kharkivskoi oblasti na period do 2015 roku* [Strategy for socio-economic development of the Kharkiv region until 2015]. Kharkiv: INZHEK, 2008.

Heiets, V. M. et al. *Strukturni zminy ta ekonomichni rozvytok Ukrainy* [Structural change and economic development of Ukraine]. Kyiv, 2011.

Heiets, V. M. *Suspilstvo, derzhava, ekonomika: fenomenolohiia vzaiemodii ta rozvytku* [Society, state, economy, phenomenology interaction and development]. Kyiv, 2009.

Kindzerskiy, Yu. V. "Derzhavna promyslova polityka v systemi makroekonomichnoho rehuliuвання" [State industrial policy in the system of macroeconomic regulation]. *Naukovi pratsi DonNTU. Serii ekonomichna*, no. 35 (2008): 60-70.

Kindzerskiy, Yu. V. *Promyslovist Ukrainy: stratehiia i polityka strukturno-tehnolohichnoi modernizatsii* [Ukraine Industry: strategy and policy of structural and technological modernization]. Kyiv, 2013.

Kindzerskiy, Yu. V. et al. "Potentsial natsionalnoi promyslovosti: tsili ta mekhanizmy efektyvnoho rozvytku" [Potential national industry objectives and mechanisms for effective development]. <http://www.nbu.gov.ua/books/2009/09kyvmer.pdf>

Kyzym, M. O. *Promyslova polityka ta klasteryzatsiia ekonomiky Ukrainy* [Industrial policy and clustering of Economy of Ukraine]. Kharkiv: INZHEK, 2011.

Kindzerskiy, Yu. V. "Destruktyvyvny promyslovoi polityky v Ukraini ta mozhlyvosti ikh podolannya" [Destructive industrial policy in Ukraine and how to overcome them]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 12 (2012): 4-16.

Otsinka naslidkiv chlenstva Ukrainy u Svitovii orhanizatsii to-rhivli [Assessing the impact of Ukraine's membership in the World Trade Organization]. Kharkiv: INZHEK, 2014.

Otsinka mozhlyvostei rozshyrennia i zamishchennia rynkiv zbutu dlia produktsii pidpriemstv realnoho sektora Ukrainy [Assessment of expansion and replacement markets for the products of the real sector of Ukraine]. Kharkiv: INZHEK, 2014.

Ponomarenko, V. S. et al. *Prohrama naukovo-tekhnichnoho ta innovatsiinoho rozvytku rehionu na period do 2015 roku* [The program of research and innovative development of the region until 2015]. Kharkiv, 2005.

Statystychniy shchorichnyk Ukrainy za 1997 r. [Statistical Yearbook of Ukraine for 1997]. Kyiv: Ukrainska entsyklopediia, 1999.

Stratehiia staloho rozvytku Kharkivskoi oblasti na period do 2020 roku [Sustainable Development Strategy Kharkiv region until 2020]. Kharkiv: INZHEK, 2010.

Statystychniy shchorichnyk Ukrainy za 2013 r. [Statistical Yearbook of Ukraine for 2013]. Kyiv: Derzhavna sluzhba statystyky Ukrainy, 2014.

"Vyrobnystvo promyslovoi produktsii za vydamy v Ukraini za sichen – hruden 2013 r. Operatyvna informatsiia" [Industrial production in Ukraine by types in January – December 2013 Operational information]. ukrstat.gov.ua

Vyshnevskiy, V. P. et al. *Promyshlennaya politika i upravleniye razvitiyem promyshlennosti v usloviyakh sistemnykh disbalansov: kontseptualnye osnovy* [Industrial policy and development management industry in the systemic imbalances: a conceptual framework]. Donetsk, 2013.

Vishnevskiy, V. P. "Promyshlennaia politika: teoreticheskiy aspekt" [Industrial policy: theoretical aspect]. *Ekonomika Ukrainy*, no. 10 (2012): 4-15.